

doi: 10.3935/rsp.v29i1.1902

SOCIJALNA EKONOMIJA I SOCIJALNO PODUZETNIŠTVO

Danijel Baturina i Zdenko Babić

Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021., 244 str.

Sveučilišni udžbenik *Socijalna ekonomija i socijalno poduzetništvo* prva je sustavna i obuhvatna domaća publikacija koja se bavi ovim područjem, a nastala je kao rezultat teorijskih radova, empirijskih istraživanja te praktičnog iskustva koje su autori, Danijel Baturina i Zdenko Babić s Katedre za socijalnu politiku Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, stekli angažmanom na različitim međunarodnim projektima u području socijalne ekonomije, socijalnog poduzetništva i trećeg sektora. Cilj je udžbenika pružiti čitateljima konkretna znanja o ključnim konceptima s područja socijalne ekonomije i socijalnog poduzetništva, kako bi isti mogli razvojno djelovati i polučivati pozitivne socijalne pomake.

U uvodnom poglavlju, autori ističu da se socijalna ekonomija i socijalno poduzetništvo, uslijed propitivanja postojećih ekonomskih modela, ekonomskih, zdravstvenih i kriza socijalne države te rasta utjecaja neprofitnog sektora u osiguravanju socijalne dobrobiti, posljednjih desetljeća profiliraju kao relevantno područje istraživanja, prakse i promišljanja društvenih i ekonomskih odnosa. U tom kontekstu, naglašava se potreba za sagledavanjem društvenog rasta i napretka izvan strogo ekonomskih pokazatelja, uz uvažavanje ljudskog blagostanja i ekološke održivosti. Udžbenik je tematski podijeljen u tri dijela. U prvom dijelu, autori iznose teorijska određenja i povijesnu genezu razvoja organizacija socijalne ekonomije i socijalnog poduzetništva te govore o nji-

hovoj ulozi u socijalnoj politici; u drugom dijelu približavaju čitatelju njihov hrvatski kontekst i iskustvo; u trećem dijelu govore o njihovim pravnim oblicima, sustavima podrške, načinu financiranja, menadžmentu i marketingu, te o vrijednostima koje ih pokreću.

Prvi dio udžbenika bavi se određenjem područja socijalne ekonomije i socijalnog poduzetništva. Autori organizacije koje djeluju unutar socijalne ekonomije definiraju kao privatna, formalno organizirana poduzeća, koja posjeduju autonomnost odlučivanja i slobodu članstva, a koja su stvorena kako bi odgovorila na potrebe svojih članova na tržištu, proizvođači pritom dobra i pružajući usluge, uz ostvarivanje financijskih sredstava. S druge strane, socijalno poduzetništvo vide kao dinamičan proces u kojem socijalni poduzetnici, individualno ili grupno, osnivaju socijalno poduzeće – nov, inovativan organizacijski oblik, usmjeren na stvaranje društvene vrijednosti uz istovremeno ograničenje raspodjele dobiti i fokus na socijalni cilj. Kao ključnu razliku između ovih praksi, autori ističu da je socijalna ekonomija više usmjerena na promoviranje interesa vlastitih članova, dok socijalno poduzetništvo polučuje neposredniji pozitivan učinak na širu zajednicu. Nadalje, autori govore o razlikama između spomenutih koncepata i koncepata trećeg sektora, civilnog društva/ neprofitnog sektora, ekonomije solidarnosti, kružne (cirkularne) ekonomije, ekonomije suradnje i dobre ekonomije, nakon čega iznose genezu razvoja socijalne ekonomije i socijalnog poduzetništva, naglašavajući pritom zaostajanje bivših socijalističkih zemalja (pa tako i Hrvatske) za zemljama Zapada u ovom području. Zatim pružaju pregled zakonodavno-institucionalnog razvoja ovih područja te iznose komparativne statističke podatke o broju socijalnih poduzeća u EU i regiji (u Hrvatskoj je 2018. godine djelovalo 526 socijalnih poduzeća, najčešće kroz

pravne oblike udruga, zaklada i zadruga). U posljednjem poglavlju prvog dijela, autori pojavu spomenutih praksi povezuju s krizom socijalne države i pojavom novih socijalnih rizika, a njihovu temeljnu ulogu prepoznaju u socijalnoj i ekonomskoj (re) integraciji posebno ranjivih i isključenih društvenih skupina (npr. beskućnika, ovisnika, dugotrajno nezaposlenih i osoba s invaliditetom).

Drugi dio udžbenika bavi se karakteristikama i tekućim razvojem socijalne ekonomije i socijalnog poduzetništva u Hrvatskoj. Organizacije socijalne ekonomije u Hrvatskoj, kao i u drugim zemljama, svoje začetke nalaze u načelima poslovanja pučkih udruga i zadruga koje se u Hrvatskoj osnivaju sredinom i krajem 19. stoljeća, a svoju ekspanziju doživljavaju 1930-ih godina pod pokroviteljstvom Hrvatske seljačke stranke i Katoličke crkve, odnosno Caritasa Zagrebačke nadbiskupije koji se bavio stipendiranjem siromašnih učenika i studenata te razvojem zdravstva i socijalne dobrobiti općenito. Nakon Drugoga svjetskog rata i uspostavljanja socijalističkog režima, dolazi do nazadovanja i regresije sektora socijalne ekonomije, a primat u ovom području preuzimaju tzv. »socijalističke zadruge«, koje i danas izazivaju negativne konotacije kod dijela donositelja političkih odluka. U samostalnoj i neovisnoj Hrvatskoj, 1995. godine donesen je prvi *Zakon o zadrugama*, no ipak, unatoč primjerima dobre prakse, autori zaključuju da institucionalni okvir za razvoj socijalne ekonomije u nas još uvijek nije povoljan te da je potreban snažniji politički angažman na ovom području. Kada govorimo o socijalnom poduzetništvu u Hrvatskoj, ono zbog manjka slobode udruživanja u socijalizmu nije postojalo, a značajan su mu poticaj 1990-ih godina pružile međunarodne i inozemne organizacije, demokratska i ekonomska tranzicija te otvaranje prostora za slobodno djelovanje civilnog društva i drugih aktera na

području socijalne politike. Unatoč tomu što je Vlada RH 2015. godine usvojila *Strategiju razvoja društvenog poduzetništva* i što se isto sve više javlja kao istraživačka tema i tema u obrazovanju, autori zaključuju da je porezni okvir za djelovanje socijalnih poduzeća i dalje nepovoljan te da se u Hrvatskoj još uvijek nije stvorilo dovoljno poticajno okruženje za razvoj ove prakse.

Treći dio udžbenika bavi se svakodnevnim životom organizacija socijalne ekonomije i socijalnog poduzetništva. Autori ističu da je temeljni cilj ovih organizacija stvaranje socijalne/ društvene vrijednosti, što predstavlja temelj za procjenu njihove uspješnosti, a u fokusu im je i izgradnja socijalnog kapitala te jačanje socijalne kohezije. Nadalje, autori raspravljaju o pravnim oblicima i ustroju takvih organizacija, naglašavajući važnost posebne pravne regulacije koja je prilagođena potrebama »hibridnih« organizacija (koje kombiniraju principe djelovanja profitnih i neprofitnih organizacija), a u tom kontekstu, ističu i važnost širokog sustava podrške, kao jednog od ključnih elemenata njihova razvoja. Zatim govore o stalnoj napetosti u vidu balansiranja socijalne misije i financijske održivosti, što se odražava i na njihove menadžerske i marketinške aktivnosti. U posljednjem poglavlju, autori raspravljaju o mjeranju njihova socijalnog/ društvenog učinka, ističući da je ono izrazito kompleksno zbog problema iskazivanja »dobra« u novčanim jedinicama, kao i zbog velikog broja pristupa i metoda mjerenja.

U zaključku udžbenika, autori ponavljaju da su se koncepti i prakse socijalne ekonomije i socijalnog poduzetništva pojavili kao alternativni odgovori na globalne društvene, socijalne i ekonomske probleme i izazove, ali da su isti još uvijek u fazi »traženja svog mjesta pod suncem« u sferi socijalne države te širih društvenih i ekonomskih procesa. Podsjećaju da spomenuti

koncepti i prakse imaju širok doseg i učinak u brojnim sektorima te da, s obzirom na narav suvremenih socijalnih izazova, kada više nitko ne očekuje da država sama riješi sve probleme i osigura dobrobit građanima, igraju važnu ulogu u poticanju promjena ponašanja ljudi i institucija, kao i u povećanju sposobnosti i odgovornosti širokog kruga motiviranih aktera za pronalaženje najprikladnijih odgovora na rastuće socijalne probleme. Na kraju ističu važnost provođenja interdisciplinarnih istraživanja na ovom području, a lokalne primjere dobre prakse vide kao prilog daljnjoj europeizaciji hrvatske socijalne politike.

Komparativno se referirajući na brojne povijesne činjenice, statističke podatke i novije trendove iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora, autori predstavljenog udžbenika napravili su vrijedan iskorak u znanstvenom i istraživačkom radu na području socijalne ekonomije i socijalnog poduzetništva u Hrvatskoj. Udžbenik je namijenjen studentima Socijalnog rada i Socijalne politike, ali i široj stručnoj i zainteresiranoj javnosti – donositeljima odluka na lokalnoj i nacionalnoj razini, praktičarima koji razmišljaju o pokretanju neke inicijative, te ostalim građanima koji pokazuju interes za ovo područje. Iako se bavi zahtjevnom i složenom građom, pisan je jasnim i razumljivim jezikom i stilom, a pored toga što čitateljima kroz brojne primjere približava nove prakse i politike na ovom području, s ciljem da nas potakne na razvojno djelovanje i lokalne socijalno-poduzetničke inicijative, također daje vrijedan doprinos europeizaciji hrvatskog društva.

Filip Trbojević
Fakultet političkih znanosti Sveučilišta
u Zagrebu

doi: 10.3935/rsp.v29i1.1893

SOCIAL ENTERPRISE IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE. THEORY, MODELS AND PRACTICE

Jacques Defourny, Marthe Nyssens (ur.)
New York: Routledge, 2021., 305 str.

Knjiga *Social Enterprise in Central and Eastern Europe. Theory, Models and Practice* nastala je u okviru *International Comparative Social Enterprise Models – ICSEM*¹ – projekta koji je htio pokazati da će socijalno poduzetništvo kao polje imati puno više koristi od povezivanja napora na konceptualizaciji s velikom raznolikošću socijalnih poduzeća nego od dodatnog i ambicioznog pokušaja davanja obuhvatne definicije. Polazeći od hipoteze koja bi se mogla nazvati »nemogućnošću jedinstvene definicije«, ICSEM-ova se istraživačka strategija oslanjala na pristupe odozdo prema gore kako bi zahvatio fenomen socijalnih poduzeća u njihovom lokalnom i nacionalnom kontekstu. Ova je strategija omogućila uzimanje u obzir i davanje legitimiteta lokalno ugrađenim pristupima, istovremeno dopuštajući identifikaciju glavnih modela socijalnih poduzeća kako bi se područje definiralo na zajedničkim osnovama na međunarodnoj razini.

Socijalno poduzetništvo u srednjoj i istočnoj Europi – posljednji je svezak u nizu od četiri knjige o socijalnom poduzetništvu koje se temelje na ICSEM projektu koje mogu poslužiti kao ključna referenca za različite profile stručnjaka istraživača, kreatora politika i praktičara. Preostale tri su: *Social Enterprise in Western Europe, Theory, Models and Practice*, *Social Enterprise in Asia Theory, Models and Pra-*

¹ Više na: <https://emes.net/research-projects/social-enterprise/icsem-project/> te je dovršena uz pomoć napora COST akcije EMPOWER-SE. Empowering the Next Generation of Social Enterprise Scholars Više na: <http://www.empowerse.eu/>.